

Het strafrechtelijk beleid inzake seksueel geweld

INLEIDING

In de periode 1997-1998 werd door de Katholieke Universiteit Leuven en de Université Libre de Bruxelles, in opdracht van Mevr. M. Smet, Minister van Tewerkstelling en Arbeid belast met het gelijke kansenbeleid voor mannen en vrouwen, een onderzoek uitgevoerd naar het strafrechtelijk beleid inzake seksueel geweld. De onderzoeksopdracht bestond er in na te gaan op welke wijze er door de strafrechtelijke instanties wordt omgegaan met de problematiek van seksueel geweld, meer bepaald met de misdrijven aanranding van de eerbaarheid en verkrachting. Deze algemene onderzoeksopdracht werd geconcretiseerd in drie onderzoeksvragen: (1) Hoeveel gevallen van verkrachting en aanranding van de eerbaarheid werden door de politiediensten geregistreerd, en door de parketten verwerkt? (2) Welk profiel vertonen deze geregistreerde gevallen naar kenmerken van slachtoffers, daders en *modus operandi*? en (3) Hoe worden dossiers m.b.t. verkrachting en aanranding van de eerbaarheid op het niveau van parketten en strafrechtbanken afgehandeld?

Eén van de voornaamste uitgangspunten van het onderzoek bestond erin de impact van de Wet van 4 juli 1989 op de verkrachting te bestuderen (voor een bespreking, zie: HUTSEBAUT 1990). Om deze doelstelling te realiseren, werden parketdossiers geanalyseerd van voor en na de wet. Tevens werd nagegaan of parketten terzake onderling verschilden. Voor het vervolg van deze tekst zullen wij de analyse van politie- en parketcijfers (onderzoeksvraag één) achterwege laten, maar enkel verder ingaan op de tweede en derde onderzoeksvraag. Achtereenvolgens zullen wij de methode en enkele belangrijke resultaten bespreken.

METHODE

Om de tweede en de derde onderzoeksvraag te beantwoorden, werd gewerkt met een steekproef van parketdossiers m.b.t. verkrachting en aanranding van de eerbaarheid. Een steekproef van dossiers werd getrokken uit het bestand van drie parketten (Brussel, Leuven en Nijvel) en van twee onderzoeksjaren (1987 en 1995). Voor 1993 werd de totale groep dossiers (de populatie) geïnventariseerd. De keuze van de parketten noch deze van de onderzoeksjaren was toeval. De keuze van de drie parketten liet toe een zicht te krijgen op de werking van één groot en twee middelgrote gerechtelijke arrondissementen

die zich in beide landsgedeelten situeren. De keuze van de onderzoeksjaren was gesteund op het feit dat we de impact van het vernieuwd wet-
telijk kader inzake de verkrachting wilden evalueren. Om deze reden werden de jaren 1987 (voor de wet) en 1993 (na de wet) als vergelijkingsjaren in de analyse betrokken. Daarnaast werd ook het jaar 1995 bestudeerd met de bedoeling meer actuele tendensen in kaart te brengen.

De studie van de dossiers verliep aan de hand van een codeerschema waarin 161 variabelen werden opgenomen. Deze variabelen hadden te maken met het profiel van de dader, het slachtoffer en het delict, de aangifte, de burgerlijke partijstelling, de opsporing, de beslissing van het openbaar ministerie, het gerechtelijk onderzoek en de onderzoeksgerechten, en de vonnisgerechten. In het volgende punt worden enkele resultaten voorgesteld. Noodgedwongen worden de resultaten beperkt weergegeven.

RESULTATEN: DE ANALYSE VAN PARKETDOSSIERS

Achtereenvolgens bespreken we een aantal vaststellingen in verband met het profiel van de dader, het slachtoffer en het delict; de opsporing en de beslissing van het openbaar ministerie; het gerechtelijk onderzoek en de beslissing van de raadkamer; en tot slot de rechtspleging en uitspraak van de correctionele rechtbank.

Een profiel van de dader, het slachtoffer en het delict

In tegenstelling tot wat de stereotiepe beeldvorming laat vermoeden, blijkt uit onze bevindingen dat in ongeveer de helft van de gevallen dader en slachtoffer bekenden zijn voor elkaar. Bovendien vertoonde het aantal dossiers waarin de daders bekend waren voor het slachtoffer, een stijgende tendens van 46,8 % in 1987 tot 65 % in 1995. Omdat het te verwachten is dat de kenmerken van beide groepen (daders die bekenden/onbekenden zijn voor het slachtoffer) zullen verschillen, worden ze hieronder apart behandeld.

Seksuele delicten gepleegd door bekenden

Wat de seksuele delicten gepleegd door bekenden betreft, werd vastgesteld dat in het overgrote deel van de dossiers het misdrijf gepleegd werd door één dader. De helft van de slachtoffers zijn minderjarig.

In verband met de plaats waar het delict plaatsvond, werd vastgesteld dat de meeste feiten plaatsgrepen in het huis van de dader en in

het huis van het slachtoffer. Wat het tijdstip betreft, zien we dat een groot deel van de bestudeerde zedenfeiten overdag plaatsvond (31,9 %). Wat de duur van de feiten betreft, blijkt dat een kleine helft minder dan een uur duurde. In 42,1 % van de gevallen deden de feiten zich voor gedurende weken tot jaren. Deze laatste categorie heeft voornamelijk betrekking op gevallen van seksueel geweld op partners en/of kinderen. In de analyse van de modaliteiten waaronder seksuele misdrijven gepleegd worden, blijken aanrakingen de modale vorm van misbruik uit te maken (40,3 %). Verder ging het in 23,8 % van de gevallen om penetratie, en vaak om meerdere vormen van seksueel geweld (25,1 %).

Ongeveer de helft van deze feiten (46 %) werd door het parket gekwalificeerd als verkrachting, de andere helft (54 %) als aanranding van de eerbaarheid. Deze tweede groep bestond overwegend uit ongewenste aanrakingen (41 %). Ongeveer de helft van deze feiten betroffen eenmalige feiten van korte duur, terwijl de andere helft betrekking had op lang(er) durende fenomenen.

Als we de evolutie over verschillende jaren bekijken, zijn opvallende vaststellingen dat het aantal gevallen – of minstens de aangifte ervan – van (ook intrafamiliaal) seksueel geweld op kinderen sterk is toegenomen en dat ook het aantal mannelijke (jonge) slachtoffers sterk is gestegen. Wat de aard van de seksuele delicten betreft, blijven vormen van aanrakingen (aanranding van de eerbaarheid) het meest frequent.

Seksuele delicten gepleegd door onbekende daders

Wat de seksuele delicten gepleegd door onbekenden betreft, werd vastgesteld dat in deze groep het eenmalig misbruik het meest voorkomt en dat het vooral gebeurtenissen van kortere duur betreft. Meer dan de helft van de feiten zijn beperkt tot (pogingen tot) aanrakingen. Deze dossiers hadden meer dan in de vorige groep betrekking op één slachtoffer, iets vaker op vrouwen en meisjes, vaker op Belgische slachtoffers, iets vaker op gehuwden en vooral vaker op oudere slachtoffers. De daders opereerden meestal alleen en waren quasi altijd mannen. In de periode 1987-1995 nemen vooral de aangiftes inzake aanranding van de eerbaarheid toe maar wijzigt het slachtofferprofiel niet.

De opsporing en de beslissing van het openbaar ministerie

Wat de opsporingsverrichtingen betreft, blijft het verhoor van daders en slachtoffers nog steeds de onderzoeksverrichting bij uitstek te zijn. In de overgrote meerderheid van de gevallen kunnen geen sporen van geweld worden vastgesteld. Opvallend is dat, alhoewel veelal ernstige inspanningen worden geleverd om onbekende daders op te sporen, er weinig technische hulpmiddelen (foto's, set seksuele agressie, DNA-onderzoek ...) worden ingezet om het bewijs te ondersteunen.

Wat de beslissingen van het openbaar ministerie betreft, is een overheersende vaststelling dat quasi 80 % van de dossiers die op het parket binnenkomen, na verloop van tijd geseponneerd worden. Een nuance is hier echter op zijn plaats (HUTSEBAUT en GOETHALS 2000). Een eerste belangrijk gegeven is dat de overgrote meerderheid van deze sepotbeslissingen, met name 90 %, van technische aard zijn. In één derde van de dossiers is de dader onbekend gebleven en in één derde van de dossiers heeft men de zaak noodgedwongen zonder gevolg moeten klasseren omdat er onvoldoende bezwaren aanwezig waren of omdat het parket van oordeel was dat er manifest onvoldoende bewijzen waren om een gerechtelijk onderzoek te vorderen of de zaak naar de rechtbank door te verwijzen. Een tweede belangrijk gegeven in dit verband is dat het slechts in 10 % van het aantal seponeringen om een echt opportuniteitssepot gaat. Uit de analyse blijkt dat de reden voor dit sepot veelal gevonden werd in het feit dat er inmiddels tussen dader en slachtoffer een oplossing was tot stand gekomen.

Komen het meest in aanmerking voor een sepot, dossiers die betrekking hebben op oudere slachtoffers, en waarbij de inbreuk niet verder gaat dan aanrakingen of andere vormen, en waarbij dus geen sprake is van penetratie of meervoudige inbreuken, en die (dan ook) geen psychologische of fysieke problemen opleverden. Ook het feit dat men nog geen gerechtelijke voorgaanden heeft, gehuwd is, en niet in een gezags- of ascendentierelatie staat tot het slachtoffer is gunstig voor een sepotbeslissing. Opvallend is dat de parketten minder vlot seponeren wanneer blijkt dat de daders zelf slachtoffer zijn geweest van seksueel of fysiek geweld in hun kinderjaren.

Van andere afhandelingsmodaliteiten wordt weinig gebruik gemaakt. Strafbemiddeling werd in de bestudeerde periode nauwelijks gebruikt (tenzij door het parket van Leuven), en ook minnelijke schikking blijft marginaal.

Het gerechtelijk onderzoek en de onderzoeksgerechten

Van de 1063 bestudeerde dossiers, heeft het parket in 20 % van de gevallen een gerechtelijk onderzoek gevorderd (N=213). Dit percentage is stabiel gebleven (20 % in 1987 en 23 % in 1995). Bij deze gevallen zijn 230 daders en 271 slachtoffers betrokken.

Onze belangrijkste vaststellingen waren: drie daders op vijf werden onderworpen aan een psychiatrisch onderzoek, slechts in een derde van de dossiers werd een onderzoek aan het lichaam van het slachtoffer bevolen; heel weinig dossiers bevatten foto's van de sporen van slagen, gevolgen en andere letsels. Ongeveer de helft van de bekende verdachten werd aangehouden door de onderzoeksrechter maar het aantal dossiers waarin een bevel tot aanhouding werd verleend is tussen 1987 en 1995 aanzienlijk gedaald. Het aantal aanhoudingen neemt toe naargelang de ernst van de vorm van het seksueel geweld, maar de onderzoeksrechter houdt ook rekening met de band die bestaat tussen slachtoffer en dader.

Tweehonderd dertig daders werden opgeroepen voor de raadkamer met het oog op de regeling van de rechtspleging. Drievierde van hen werd verwezen naar de correctionele rechtbank (74,3 %). De anderen werden van rechtsvervolgung ontslagen (17 %), kregen een opschorting van de uitspraak (1,3 %); sommigen werden geïnterneerd (3,9 %). En ten slotte gaf de raadkamer een beschikking van overmaking van de stukken aan het parket-generaal ten aanzien van 3,5 % van de daders.

Bijna alle beschikkingen van buitenvervolginstelling werden uitgesproken op grond van een gebrek aan of ontoereikende bezwaren of omdat de feiten noch een misdaad, noch een wanbedrijf, noch een overtreding opleverden. Slechts twee zaken waren verjaard. In één geval ten slotte, kon de dader niet worden geïdentificeerd tijdens het gerechtelijk onderzoek.

Het percentage verwijzingen naar de correctionele rechtbank is hoger in Brussel (77,9 % van de daders) dan in Nijvel (72,5 % van de daders) en in Leuven (65,1 % van de daders). Omgekeerd is het aantal beschikkingen van buitenvervolginstelling hoger in Leuven (27,9 % van de daders) dan in Nijvel (21,6 % van de daders) en in Brussel (11,8 % van de daders).

In de periode 1987-1995 is het aantal dossiers waarin de raadkamer de verwijzing naar de correctionele rechtbank heeft bevolen, sterk teruggelopen: van 90,7 % in 1987 tot 74,6 % in 1995. In 1993 bedroeg dit percentage 73,4 %. Parallel hebben wij een aanzienlijke verhoging vastgesteld van het percentage dossiers waarin een be-

schikking van buitenvervolginstelling werd verleend op grond van een gebrek aan bezwaren. Dit cijfer is opgelopen van 2,3 % van de dossiers in 1987 tot 21,8 % in 1995. Deze stijging heeft in het bijzonder betrekking op de dossiers inzake aanranding van de eerbaarheid (+27,8 %).

De vonnisgerechten

Honderd zesenzestig dossiers werden verwezen naar de correctionele rechtbank. Ons onderzoek heeft hier betrekking op 177 daders. Zevenentwintig dossiers werden voorgelegd aan de correctionele rechtbank van Brussel, achtentwintig aan de correctionele rechtbank van Leuven en eenenveertig aan de correctionele rechtbank van Nijvel.

De correctionele rechtbank heeft de behandeling met gesloten deuren slechts bevolen in vijfentwintig gevallen (15 %). Het (de) slachtoffer(s) werd(en) verhoord in 25 van de 166 zaken die werden verwezen naar de correctionele rechtbank (15,1 %). Het percentage zaken waarin het slachtoffer werd gehoord is tussen 1993 en 1995 aanzienlijk verlaagd. Het gebeurt heel zelden dat een getuige of een deskundige wordt gehoord door de correctionele rechtbank (6,6 %, N=11). In 2,4 % van de dossiers (N=4) hebben de rechters het verhoor van een deskundige bevolen. Het percentage dossiers waarin een andere getuige werd gehoord is identiek (N=4). In 1,8 % van de zaken ten slotte, heeft de rechtbank een deskundige en een ander persoon gehoord (N=3).

De meerderheid van de seksuele delinquenten werd enkel vervolgd voor aanranding van de eerbaarheid (42 %). Iets meer dan een vierde van de beklagden werd vervolgd voor verkrachting (29 %). Bijna een vijfde van de daders werd tegelijk voor verkrachting en voor aanranding van de eerbaarheid vervolgd (18,2 %), acht andere beklagden werden vervolgd voor aanranding van de eerbaarheid en poging tot verkrachting (4,5 %) en één seksueel delinquent voor aanranding van de eerbaarheid, verkrachting en poging tot verkrachting (0,5 %). Vier beklagden werden vervolgd voor poging tot verkrachting (2,3 %).

In de loop van de acht onderzochte jaren is het aantal zaken waarin de dader vervolgd en veroordeeld werd op grond van aanranding van de eerbaarheid, aanzienlijk verminderd. Dit cijfer is gedaald van 55 % in 1987 tot 30 % in 1995. Ook het percentage zaken waarin de dader een veroordeling oploopt voor verkrachting gaat in dalende lijn: van 30 % in 1987 tot 25 % in 1995. Daartegenover neemt het aantal zaken waarin de

dader tegelijk wordt vervolgd voor verkrachting en voor aanranding van de eerbaarheid, met de jaren toe. Tussen 1987 en 1995 is dit gestegen met 27,5 %. In 1995 werd deze kwalificatie weerhouden in de meerderheid van de zaken die naar de correctionele rechtbank werden verwezen.

Eén dader op tien werd vrijgesproken door de correctionele rechtbank (10,2 %). Slechts vier daders werden geïnterneerd (2,3 %). Twaalf seksuele delinquenten kregen een opschorting van de uitspraak (6,8 %). Voor vijf van hen ging het om een probatie-opschorting. Twee beklagden werden veroordeeld tot betaling van een boete (1,1 %). De correctionele rechtbank heeft 26 % van de daders veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf: deze bedroeg minder dan twee jaar in 8,5 % van de gevallen, twee jaar of meer in 14,1 % van de gevallen en meer dan vijf jaar in 3,4 % van de gevallen. Bijna de helft van de beklagden kreeg een uitstel van de tenuitvoerlegging van de straf toegekend (46,4 %). In de meeste gevallen had dit uitstel slechts betrekking op een deel van de gevangenisstraf en ging het gepaard met probatievoorwaarden. Meestal betrof dit uitstel de gehele of gedeeltelijke tenuitvoerlegging van de veroordeling tot een gevangenisstraf van twee tot vijf jaar. Dertien beklagden ten slotte werden veroordeeld tot betaling van een boete en tot een gevangenisstraf, al dan niet met uitstel (7,3 %).

De aard van de door de correctionele rechtbank uitgesproken straffen lijkt over de acht beschouwde jaren te zijn veranderd. Het aantal vonnissen waarbij de beklagde werd veroordeeld tot een gevangenisstraf van minder dan twee jaar, is sterk gedaald (-29,2 % in acht jaar tijd) ten voordele van gevangenisstraffen van twee of meer dan twee jaar (+31,7 %). Daarnaast is het percentage veroordelingen tot een gevangenisstraf zonder uitstel in diezelfde periode gedaald met 26,8 %. De veroordeelden hebben vaker een volledig of gedeeltelijk uitstel toegekend gekregen (+17 %). Het percentage beslissingen waarbij volledig uitstel wordt verleend, neemt langzaam toe.

In 1987 werd 46,3 % van de seksuele delinquenten veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf. In meer dan één beslissing op drie (36,6 %) genoot de schuldige uitstel. In 1993 kreeg de helft van de veroordeelden uitstel (46,9 %). Nog maar één dader op vijf werd veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf (19,3 %). In 1995 blijft het aantal veroordelingen tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf behouden (19,6 %), het percentage veroordelingen met uitstel neemt toe (53,7 %). Tot slot is het percentage vrijspraken in het kader van

verkrachtingsdossiers tussen 1987 en 1995 gedaald (-18,3 %). Deze daling was vooral duidelijk tussen 1993 en 1995 (-14,3 %).

Beroepsprocedure

Drieëndertig dossiers werden gebracht voor het hof van beroep; het gaat hier om 35 daders. In de meeste gevallen (69,7 %) werd het hoger beroep ingesteld door de seksuele delinquenten, ook door het openbaar ministerie. In één zaak op tien heeft het openbaar ministerie het door de veroordeelde ingestelde hoger beroep echter niet gevolgd (9,1 %). Ten slotte heeft in bijna een vijfde van de zaken (18,2 %) alleen het parket beroep ingesteld.

In één arrest op drie heeft het hof van beroep de beslissing van de correctionele rechtbank bevestigd (37,1 %). Verhoudingsgewijs werden de vonnissen met betrekking tot verkrachting (43,8 %) vaker bevestigd dan die gewezen in het kader van dossiers betreffende aanranding van de eerbaarheid (29,4 %). In één geval heeft het hof het hoger beroep onontvankelijk verklaard, daar het te laat was ingesteld door de veroordeelde. In 60,6 % van de dossiers werd het vonnis teniet gedaan. De door het hof van beroep uitgesproken straf was niet noodzakelijk zwaarder; in sommige gevallen heeft het hof immers uitstel verleend aan de veroordeelde of de gevangenisstraf beperkt. Het hof van beroep heeft maar één door de rechtbank veroordeelde beklagde vrijgesproken, het heeft twee door de correctionele rechtbank vrijgesproken daders veroordeeld en twee beslissingen tot vrijspraak bevestigd. Twaalf seksuele delinquenten werden veroordeeld tot een onvoorwaardelijke gevangenisstraf van twee jaar of meer (34,3 %). Zeven beklagden hebben uitstel verkregen (20 %). In de meeste gevallen ging het om volledig probatie-uitstel. De daders die werden veroordeeld tot een gevangenisstraf met probatie-uitstel hebben allemaal een therapie moeten volgen. Twee van hen hebben ook aan andere voorwaarden moeten voldoen. De magistraten van het hof van beroep hebben in al hun arresten de ontzetting uitgesproken voorzien in artikel 31 Sw.

In zes van de elf zaken waarin een burgerlijke partij tussenkwam, heeft het hof van beroep de beslissing van de correctionele rechtbank wat betreft de burgerlijke vordering gewoon bevestigd. In de overige gevallen heeft het hof ze teniet gedaan.

BESLUIT

In het kader van dit onderzoek hebben wij 1063 dossiers bestudeerd. Tweehonderd achttien dos-

Jeugdbescherming en bijzondere jeugdzorg

De federale wetgeving inzake jeugdbescherming in de periode 1997-2001

siers hadden betrekking op het jaar 1987, 604 dossiers op 1993 en 235 dossiers op 1995. Wij hebben ook inzage gekregen in zes zaken die tussen 1985 en 1995 werden behandeld voor het hof van assisen. Met verbazing hebben wij vastgesteld dat bijna 80 % van de dossiers zonder gevolg werd geklasseerd. In 35,3 % van die gevallen werd overgegaan tot klassering omdat de dader onbekend was.

In een vijfde van de dossiers had een gerechtelijk onderzoek plaats (19,7 %). Op het niveau van de raadkamer werd een nieuwe schifting gemaakt. In 3,2 % van de zaken werd een beslissing van buitenvervolginstelling genomen, 0,4 % van de dossiers liepen uit op een beschikking tot opschorting van de uitspraak, 0,7 % op een beslissing tot internering en 14,8 % ten slotte, op een beschikking van verwijzing. In 6 dossiers werden de stukken toegezonden aan het parket-generaal teneinde de zaak aanhangig te maken voor het hof van assisen (0,6 %).

In 1,7 % van de 1063 dossiers werd de beklagde vrijgesproken. De correctionele rechtbank heeft de dader(s) veroordeeld in 12,1 % van de dossiers en de uitspraak opgeschort in 1,1 % ervan; de beklagde werd geïnterneerd in 0,4 % van de zaken. Het hof van assisen van zijn kant heeft één beklagde vrijgesproken (0,1 %) en heeft een veroordeling uitgesproken in de vijf andere dossiers (0,5 %). Men kan dus besluiten dat de schuld van de dader werd erkend in 16,8 % van de 1063 dossiers. Dit resultaat houdt rekening met de dossiers die zijn uitgelopen op strafbemiddeling, minnelijke schikking, een beslissing tot opschorting of nog een veroordeling.

Op dit ogenblik loopt er een actualiseringsonderzoek, waarin een steekproef van zedendossiers, geopend in het jaar 1998, wordt geanalyseerd volgens dezelfde methode als hierboven kort beschreven. De resultaten van dit onderzoek zijn gepland voor december 2001.

REFERENTIES

HUTSEBAUT, F., "De nieuwe wet op de verkrachting", *Panopticon* 1990, 32-54.

HUTSEBAUT, F. en GOETHALS, J., "De aanpak van seksuele misdrijven: realisme geboden", *Panopticon* 2000, 297-303.

Frank HUTSEBAUT⁶, Johan GOETHALS,
Gert VAN BEEK

In de rubriek 'Jeugdbescherming' wordt traditioneel een kort overzicht gegeven van de nieuwe wetgeving die rechtstreeks of onrechtstreeks relevant is voor deze sector. Deze goede traditie wordt voortgezet, maar er was een zekere achterstand ontstaan. Vandaar dat hieronder een beknopte bespreking volgt van de federale wetgeving sinds 1997. Het spreekt voor zich dat verscheidene van de aangehaalde wetten een veel ruimere aandacht verdienen, maar noodgedwongen beperken we ons hier tot het signaleren en kort duiden ervan.

1. GRONDRECHTEN

Artikel 22bis Grondwet

"Elk kind heeft recht op eerbiediging van zijn morele, geestelijke en seksuele integriteit. De wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel waarborgen de bescherming van dat recht".

Dit is de tekst van het nieuwe artikel 22bis van de Grondwet dat op 25 mei 2000 in het *Belgisch Staatsblad* verscheen. De invoering van het artikel spruit voort uit de aanbevelingen van de Nationale Commissie tegen seksuele uitbuiting van kinderen, die werd opgericht in de nasleep van de affaire Dutroux.

De grondwettelijke erkenning van de rechten van het kind bestrijkt geenszins het hele gamma van kinderrechten zoals opgesomd in het Kinderrechtenverdrag (IVRK), maar blijft beperkt tot het recht op integriteit, d.i. een onderdeel van het recht op privé-leven dat gewaarborgd wordt door artikel 22 van de Belgische Grondwet.

Het tweede lid van artikel 22bis kan als overbodig worden beschouwd vermits de directe werking van het recht op privacy en dus ook van het recht op integriteit onomstotelijk vaststaat.

Men kan zich de vraag stellen welke bijkomende meerwaarde artikel 22bis Grondwet biedt, nu algemeen aanvaard is dat de in de Grondwet vervatte rechten zowel van toepassing zijn op kinderen als op volwassenen. Hoewel het artikel een zekere juridische meerwaarde kan bieden, moet de betekenis ervan vooral gezocht worden op symbolisch vlak: artikel 22bis weer-

6. De auteurs zijn te bereiken op de Afdeling Strafrecht, Strafvordering en Criminologie van de Faculteit Rechtsgeleerdheid, Katholieke Universiteit Leuven, via: frank.hutsebaut@law.kuleuven.ac.be.